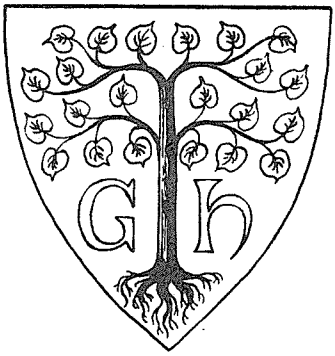

LISTY GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA GENEALOGICA AC HERALDICA

Číslo 16

Březen 1972

GENE ALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLEČNOST V PRAZE

svolává své členy na

třetí výroční valnou hromadu, jež se koná ve středu dne 22. března 1972 v 16,45 hodin v zasedací síni Lidové demokracie - Vyšehradu, Praha 2 - Karlovo nám. 5.

p o ř a d :

1/ Uvítání přítomných a ustavení volební komise.

2/ Schválení zápisu druhé výroční valné hromady, výroční zprávy správního výboru, výroční zprávy pokladníka a revizorů účtů a udělení absolutoria odstupujícímu výboru.

3/ Rozdání členských průkazů přítomným členům.

4/ Volby předsedy, dvou místopředsedů, nejméně osmi členů správního výboru, dvou náhradníků správního výboru a tříčlenné revizní komise.

5/ Schválení zápisného a členského příspěvku pro rok 1972 a případné návrhy na změny stanov.

6/ Plán činnosti pro správní rok 1972 a pracovní náměty členů.

Dne 16. března 1972 dožívá se ve svém podhorském zákoutí vzácného životního jubilea devadesáti let nejstarší člen GHSP, spisovatelka Dr. h. c. Leontina Mašínová, autorka Nesmrtelného poutníka a sama věčný poutník za pohádkami a pověstmi českého lidu s očima dítěte, které svůj svět zkazek mistrným vypravěčským uměním líčí především zase dětem.

Leontina Mašínová
ZA OPONOU VĚKŮ

Je velmi pravděpodobné, že většina rodopisců získala zájem o své předky dřív, než začala chodit do školy - ve chvíli, kdy matka místo pohádky jim začala vypravovat, jak to bylo, když byla malá. Začal příběh, ve kterém ožily postavy děda a babičky nebo i prarodičů - a touha znát minulost rodiny je probuzena.

Já sama navíc od dětství miluji pověsti a mám na svědomí tři sbírky jich knižně vydané. Poslední vyšla před krátkým časem a má název Z dávných dob. Je to zvláštní, ale pravdivé; působením školy, četby a života v starobylé Kutné Hoře probudila se ve mně brzy touha poznat minulost národa, ale trvalo nepochopitelně dlouho, než jsem si spočítala, že počet našich přímých předků se každým pokolením zdvojnásobí. Užívala jsem toho poznání, než jsem v některé třídě začala učit dějepisu. Děti si spočítaly na tabuli, kolik předků mohly mít přibližně za husitských válek, a protože to šlo do tisíců, pochopily, že určitě řada jejich předků bojovala pod korouhví Žižkovou, že později určitě řada jich byla pronásledována pro víru atd. Minulost se jim přiblížila. Všem našim dětem by bylo užitečné, kdyby věděly, na kterých polích jejich předkové robotovali, kde a za čí zájmy bojovali, kteří a jak se účastnili rozvoje národní vzdělanosti atd.

Není snad jediného rodopisce, koho by při práci nečekala překvapení. Neměla jsem tušení, že moji předkové s matčiny strany, Svobodové, byli z Podřipska - z Kostomlat a z Horních Beřkovic. První Svoboda, kterého v rodokmenu mám, hospodařil, ale byl také kolářem. Ještě jeho syn zůstal v Kostomlatech, ale vnuk byl už kovářem v Horních Beřkovicích. Jmenoval se Tomáš a byl obdařen celou desítkou dětí. Vrchnost si prý vyhlédla nejstaršího, Tomáše Ignáce a poslala ho do ciziny. Bylo to v době, kdy se vrchnosti poohlížely po větších majetcích, než kolik jim vynášely statky; to byly mimo jiné doly a při nich vzniklé železárny. Tomáš Ignác měl asi ze svých sourozenců zase nejraději nejmladšího Martina. Mohl mu být bezmála tátou; Martin byl o osmnáct let mladší. Oba už nebyli kováři, věnovali se opravdovému železářství a jsou uváděni v dějinách tohoto oboru v literatuře. Martin Svoboda je můj praděd; vím o něm, že učil v Komárově odlévání železa do písku a že první v Čechách vyráběl cementovanou ocel; vím také, že pomáhal za mladých let Ignácovi při stavbě první vysoké peci v jižních Čechách. Po císaři tehdy panujícím dostala název Františkov celá obec tehdy tam vzniklá. Buď že se tím Tomáš Ignác císaři zalichotil, nebo že byly uznány jeho zásluhy, dostal titul. Přítomek se k tomu jménu Svoboda příliš nehodil; zněl "z Eisenfelsu". O tom se v rodině uchovaly dvojí zvěsti. Ta horší zněla, že Tomášův bratr Martin učinil nějaký vynález a starší mu jej ukradl; ta lepší a pravděpodobnější, že měli to šlechtictví dostat oba, ale že se Martinovi nechtělo zaplatit dost velké poplatky. Možná, že byla i další příčina. Martin byl, jak se říká, člověk lidový. Když jsem přišla do Včelničky, kde obnovil železné hutě - sám pro ně objevil u Vodné železnou rudu - hledala jsem staré občany, kteří by mi snad něco o Svobodech pověděli. Dovedli mě ke krejčímu panu Šámalovi, a ten mi řekl:

"Můj děd vozil panu Svobodovi uhlí z lesů. Říkával mu: Víš, my jsme oba Martinové. Můžeš mi tykat, ale jen mi nekraď."

Z těch pár slov mi vysvitlo, proč jsem na pradědově náhrobku našla čerstvě nakapaný vosk. Když jsem se hrobníka zeptala, kdo tam svítívá, zněla odpověď: "To vám ani nepovím - tady je ten hrob ve velké vážnosti."

Můj děd Fr. Svoboda se oženil s Annou Jirsíkovou, dcerou direktora ve Včelničce. Stala se švagrovou budějovického buditele Jana Valeriana Jirsíka: její sestra Johana si vzala jeho bratra Josefa. Jirsík si vzal Jirsíkovou, svou příbuznou. Biskup Jirsík požíval po celých jižních Čechách a ovšem i mezi příbuznými vážnosti. I proto, jak uměl trestat, vlastně udržovat v kázni své "pány bratry".

Ve své diecési měl faráře, vášnivého nimroda. Chodíval na čekanou i v neděli, nedíval se na hodinky a klidně nechával své milé ovečky čekat v kostele, až se mu uráčilo. Snad se o tom povídalo i v Budějovicích, a tak jedné neděle přijel pan biskup na visitaci. Farníků bylo už v

kostele dost, ale sakristie byla prázdná, kostelník tam byl sám.

"Oblékněte mě", poručil host. Kostelník poslechl, a nedělní bohoslužba začala. Už bylo po evangeliu, neznámý kněz stál na kazatelně, už i část kázání dozněla, když se objevil horlivý pastýř. Po skončené mši stál v sakristii před biskupem jako zmoklá slepice. Čekal bouřku, uslyšel však nabídku: "Kdybyste,pane bratře, zase někdy potřeboval, vzkažte mi do Budějovic. Já bych zase přijel."

Neměla jsem také ani zdání, že byl pan Mikuláš Dačický z Heslova, pisatel známých kutnohorských Pamětí, nevlastním bratrem mého praděda. Moji předkové Mašínové bydlili na Kouřimsku; nejstarší, kterého podle jména znám, byl Václav Mašín. Sedlačil v Pučerách, jeho potomci v Mančicích a Lošanech, pozdější byli Kutnohořané. Velikou většinou to byli řemeslníci nejrozmanitějšího druhu a zase si brali dcery řemeslníků. Ten z mých předků, který se přistěhoval z Kralovic, Váňa, měl za manželky dvě Dačické z Heslova: Dorotu, a když ovdověl, Markétu. Ta první byla jednou z mých prameteří. Její otec Matyáš, nevlastní strýc známého Mikuláše Dačického, miloval tohoto svého synovce a dal ho na svůj náklad pohřbít. Kdo zná z historie nezkrotnou povahu Mikulášovu, jeho divoké kousky i náklonnost k vínečku, uhodne, proč nezanechal ani groše na svůj pohřeb. K stáru, kdy se změnil v mravokárce, už nic neušetřil. Můj předek ukončil jeho historicky cenné Paměti zprávou o jeho smrti. Než ji však podává, umísťuje k ní svou veršovanou modlitbu za národ, v té době těžce trpící. Bylo to za třicítileté války r. 1626. -

Největší překvapení však mě čekalo v kutnohorské matrice oddaných. U všech zápisů v ní bylo u ženichů udáváno jméno otce právě tak, jako u všech nevěst, ale když se ženil jeden z mých předků, zněl zápis překvapivě stručně:

"5. Febr. 1702 oddan od P. Jana Srnce (?) Waczlaw Zbudowsky s Marketau." Dokonce i dvěma z přítomných byly upřeny predikáty. Jmenováni jsou takto: Druž. Jan Karasek, Dru. Pa. Anna Haklowa, Sw. P. Waczlaw Kozojedsky, pí. Lidmilla Jakaubkowa, Przitel Pan Waczlaw Elsnitz."

Kozojedští se psali "z Liboslavě"; byli potomky po Janu Hlavsovi z Liboslavě a jeho synu Petrovi, nejvyšším mincmistrovi v Čechách; Václav Elsnic z Elsnic byl člen vladyckého rodu Elsniců. Paní Lidmile Jakoubkové málo zdvořilý duchovní aspoň neopomněl napsat "pí", protože Jakoubkové měli dům na Pánském náměstí, druhý v nynější České ulici a třetí v Šlachtecké ulici.

Snoubenci byli nekatolíci, vlastně - podezřelí z kacířství, blesklo mi hlavou při četbě toho zvláštního zápisu, a přece nemohli být "jen tak nějací", když jim šli na svatbu dva urozenci a dvě ženy z předních kutnohorských rodin. Ukázalo se však, že byl ženich přece "jen tak někdo", že to byl pouhý soukenický tovaryš a že si bral dceru svého zaměstnavatele, soukeníka Erazima Malečka. Nebyl dokonce ani Kutnohořan.

Začala jsem pátrat, odkud ten soukenický tovaryš přišel do Kutné Hory. Ukázalo se, že jeho otec, také Václav, přišel asi r. 1663 do Trhového Štěpánova, byl tam cechmistrem soukenickým - a zas není uvedeno, odkud přišel, kdo byli jeho rodiče. Jeho syn odešel z Trhového Štěpánova do Kutné Hory a donesl si ze svého rodiště dva listy, výhostní a řádného na svět zplození. Ve výhostním listu, vydaném hrabětem Janem Arnoštem ze Sparru, stojí po uvedení dlouhého titulu doslova:

"Známo činím tímto listem vůbec přede všemi, zvlášť pak, kde by toho potřeba nastávala, že dětí, kteréžto od Zuzany "z budowsky" v městě mém Trhovém Štěpánově zrozeny byly, polovice týchž dítek v podanosti mně zůstávati a druhá polovice za svobodné počítat se měly. Poněvadž pak Pán Bůh všemohoucí prostředkem této smrti časné z tohoto světa k sobě do slávy nebeské povolati jest /je/ ráčil ,z nichžto ještě jeden syn jménem Václav "z budowsky" mládenec v městě mém Trhovém Štěpánově s matkou svou živobytí na panství mém zůstává, kteréžto na poníženou a pokornou žádost matky jeho z mý dědičný poddanosti, v kteréžto mně byl zavázán, propouštím a mocí tohoto listu quitiruji, tak, aby jak po mně budoucí moji dědicové, též po mně páni držitelové panství Štěpánovského nad týmž Václavem "z budowskym"žádného práva a moci neměli. Při tom Vašich Milostí i všech vůbec jednoho každého žádám, že témuž často jmenovanému "z budowskemu", kdež by se koliv mezi V. M. a vás zahodil neb obrátil a svou živnost mezi V. M. a vámi vésti umínil a vésti chtěl, jemu toho příti a pod svou správu jej přijmouce nan laskaví býti, v potřebách jeho jej fedrovati ráčíte a budete. Na potvrzení tohoto listu pečetí mou přirozenou hraběcí s podpisem mé vlastní ruky tento list potvrzuji, jehož datum v Trhovém Štěpánově 22. Februarii Anno 1687 "Johann Ernst graff von Ssparr"

Dlouhý list zachovací a řádného na svět zplození zní v přepisu do dnešního pravopisu takto:

"My, burgmistr a rada města Trhového Štěpánova známo činíme tímto listem vůbec jednomu každému a obzvláště tu, kdež toho taková potřeba ukazovati bude. Předstoupivše před nás ctná šlechetná poctivá vdova jménem Zuzana Zbudovská, pozůstalá vdova po nebožtíku dobré paměti Václavu Zbudovskym, jinak častěji jmenovaném soukeníku, obyvateli našeho města, oba dva JMC svobodní lidé jsoucí, u nás přes třicet šest let zůstávající, nás jest za to s svou šetrností uctivě žádala, abychme dle naší dobré povědomosti toto naše svědectví jí udělili, a o jejím dobrém a poctivém chování po ten všechen čas u nás zůstávající, jako i o synu Václavovi na svět zplozenému udělili. Uznávajíc my její spravedlivou té příčiny žádost, aniž majíc jakou příčinu k odpírání, tak činíme, že jest nadepsaný nebožtík Václav Zbudovský za svého živobytí s manželkou svou Zuzanou řádně dle nařízení hlavy církve svaté skrz správce církevního v svatém manželství spojení, a v tom celém čase u nás zůstávající, ve všem dobrém a křesťanském způsobu dle přikázání Božího, tak, jak na jednoho dobrého kresťana patří a náleží, se choval, a mnohá léta v poctivém pořádku cechu soukenického za staršího cechmistra zůstával, a nic nepořádného a nepoctivého, co by proti dobré cti a pověsti čeliti mohlo, se jest nedočinil. Napodobně tím způsobem jeho manželka Zuzana jakožto svého manžela v dobrých a poctivých způsobech jesti následovala a v létu 1671 v měsíci in Julij 28. dne vedlé lože poctivého manželského na tento svět syna jménem Václava sou vydali a zplodili, jehožto kmotrové byli tito, první slovutný muž pan Jan Vondráček, měštěnín a radní města Štěpánova, druhý pan Václav Svoboda sládek téhož města, kmotrou šlechetná matrona paní Magdalena barvířka, manželka pana Jana barvíře, měštěnína téhož toho města. Povolajíc Pán Bůh prostředkem této časné smrti z tohoto světa často jmenovaného Václava Zbudovského, po němž jest ještě manželka Zuzana s svým synem dlouhý čas u nás zůstávala, a v tom vdovství poctivě a šlechetně, tak, jak na poctivou vdovu přísluší, se jest chovala, tím způsobem její syn Václav jsouc učen a veden dle dobrých poctivých ctností a mravův, jakožto od své matky taky jest v tom setrval, a z linie poctivosti a pořádnosti všech dobrých způsobův nevystupoval, tak že summou jak o rodičích těchto, tak i o synu jejich nic zlého nevíme, co by na překážku dobré cti a poctivosti se staviti mohlo, nýbrž všechno dobré, jak tuto nadpisujem, o nich vysvětlujem a v samý pravdě beze vší lsti vysvědčení dáváme, že tomu tak a nejináč jest, pro lepší důvěrnost a jistotu toho, dali jsme s jistým vědomím naším k tomuto listu naši menší městskou pečeť přitlačiti, jehožto jest datum v městě Trhovém Štěpánově v domě radním dne 3. Novembris léta Páně tisícího šestistého devadesátého devátého.

Purkmistr a rada města Trhového Štěpánova".

Rubr:"List zachovací Václava Zbudovskýho in Cons. 13. Febr. 1702 v Kutné Hoře."

Předložil jej tedy ve městě, kam se "zahodil" až před svým sňatkem.

Obě listiny jsou zvláštní. První tím, že se vydává Václavu "z budovskému" a že se hrabě tolik přimlouvá, aby byl "fedrován", druhá tím, že neuvádí, odkud se rodina přistěhovala, ani nepotvrzuje, že je katolického vyznání. Je podivné, že se uchýlila do poddanského města, když věděla, že děti tam zrozené už svobodníky nebudou.

První dítě kutnohorských manželů Jan, můj předek, měl dva kmotry z patricijských kotnohorských rodin a dvě kmotry. Jedna byla pí. Albertyna Zuzana Perkova, t. j. Berková z Dubé. Bylo přirozené, že členové tohoto protihabsburského rodu si nechali líbit, když se jejich jméno trochu zjinačilo a neuváděl se jejich predikát. Když se usadili v Kutné Hoře, přišli sem snad za příbuznými, protože Dorota z Elšic byla provdána za Abrahama Berku z Dubé a jedna větev Elšiců v Kutné Hoře bydlila.

Když v rodince Zbudovských přišla na svět dvojčata Zuzanka a Václav, zapisoval je při křtu jiný duchovní než Srnec - Jan Hrůza - a otec je v matrice jmenován Waczsław z Budovsky. Mezi kmotry na prvním místě je jiná členka rodu z Dubé - a to -

"Uro. Panj" Anna Perkowa a "Uro. Panj Anna Miliczowska". Neexistoval vladycký rod Miličovských, ale Miličavští z Braunberka byli páry v Dol. Kralovicích, vzdálených od Trhového Štěpánova pouze asi třináct km. Tři kmotři dítek byli opět z předních kutnohorských rodin Hotmilských, Haklů a Doubravů.

Čtvrtému dítěti kmotruje m. j. "P. Urozeni Hendrich Eritrei". U dalších dětí je sice otec psán všude jako Zbudowsky, ale když r. 1715 prodává Ledvinkovský dům, podepsal se Waczsław z Budowicz. Smlouva byla úřední listina - byl by se směl tak podepsat, kdyby to nebylo jeho pravé jméno? Stejně jako se podpisovala Anna, manželka popraveného Budovce: Anna z Budowicz?

Požádala jsem našeho vynikajícího historika prof. Dr. F. M. Bartoše, aby mi napsal, co o tom soudí, a z jeho listu opisuji:

"Svobodná rodina byla jakousi anomalií v poddanském městečku, a to každá vrchnost asi potlačovala. Píše-li se propuštěný později "z Budovic", byla to vážná opora pro jeho původ z Budovců".

Podpírá to i fakt, že Trhový Štěpánov byl nějaký čas majetkem Adama Budovce, Václavova otce, a potom i rodinná tradice. Kutnohorská učitelka Marie Vondrová roz. Fastrová, má vzdálená příbuzná, která pochází také z rodu Zbudovských, mi napsala:

"Jedna naše tetička, nevlastní sestra mé matky, vyprávěla, že pan Václav Budovec z Budova, když už bylo rozhodnuto, že bude se 26 českými pány popraven, získal si spolehlivého posla, aby jeho synu poradil, že se má přestrojit za žebráka, kleknout u cesty, kudy budou odsouzenci vedeni z Bílé věže do vězení na Staroměstské radnici a že má se sepjatýma rukama prosit o almužnu.

Skutečně se tak stalo. Na pečlivě složeném lístku byl mu prý napsán odkaz "Kamenného domu" i s pokladem ve sklepení uloženým; měly to být cány /stříbrné tyče, získané v Budovcově šmitně ve Vlašském dvoře/.

Otec Václava Budovce z Budova, Adam, byl nějakou dobu kutnohorským mincmistrem, bydlil v ten čas na svém statku Červených Janovicích blízko Kutné Hory. Byla ovšem záhada, proč si Budovec, když kupoval Zásadku, dlužil peníze od své snachy. Byla to otázka svědomí? Nebo poklad náležel celému rodu a neměl právo nań sáhnout.

Zbudovští se dost namáhali dostat "Kamenný dům" do svého majetku. Podařilo se to teprve bratru mé prababičky Janovi, synu mého předka Jana /nar.1703/, právě za sto let od narození otcova. Se svou manželkou Marií roz. Šalandovou koupil r. 1803 dům v dražbě "se spáleništěm". Nepodařilo se však najít poklad ani jemu, ani jeho synovi. Byl prý podle zprávy Marie Vondrové roz. Fastrové odkryt až později v 19. století, když už dům v rodinném majetku nebyl.

Budovcův vnuk Bedřich Ludvík volil místo nedaleko Kutné Hory, když se jako propuštěný císařský důstojník octl v nouzi. Roku 1661 vstoupil z bídy do sedleckého kláštera jako mnich, o dva roky dříve, než se usazuje "Waczslaw z budowsky" v Trhovém Štěpánově. Proč jeho syn Václav odchází za živobytím tak daleko - do Kutné Hory? Proč Bedřich Ludvík Budovec vstupuje do kláštera v těsném sousedství Kutné Hory? Opat doufal, že novic dostane zpátky majetek Budovců; vedl o to dlouhý, ale beznadějný spor, a když se to nepodařilo, hledělo se bezpochyby na nového člena řádu stále jako na potomka buřičského rodu, proto nebyl po smrti pohřben v sedleckém kostele jako jiní jeho spolubratři, ale v kostnici. Naproti tomu kutnohorský "z Budowicz" prodal dům oblíbenci sedleckého opata Václavu Honnovi /Honnerovi/ a jeho manželce.

Opakuji: rodopis chystává překvapení. Když jsem psala svůj "Hořící sloup" o Václavu Budovcovi z Budova a když jsem představila jeho vnuka Václava Theodora v "Nesmrtelném poutníku" čtenářům jako vděčného žáka J. A. Komenského, netušila jsem, že se budu oběma ještě zabývat při rodopisném bádání; že budou přede mnou stát jako postavy obestřené rodovým tajemstvím.

GHSP bude jubilantce blahopřát při literárním zájezdu v sobotu dne 27. května t. r., na němž účastníci uvidí Bělohrad Karla V. Raise, Miletín Karla J. Erbena a Pecku Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic. Odjezd z Prahy v 6,30 hodin od tanku pod Petřínskými sady, návrat asi v 21 hodin. Účastníci z východních Čech mají možnost přistoupit v Poděbradech a v Chlumci n./Cidlinou; vystoupit mohou v Ostroměři a v Poděbradech. Cena zájezdu 50,- Kčs.

Před časem dostala Genealogická a heraldická společnost v Praze několik dotazů stran erbu rožmberského regenta Jakuba Krčína. Aby mohla vyvrátit chybné údaje, stále opakované zejména regionální literaturou, uspořádala GHSP autobusový zájezd na Sedlčansko, kde řada heraldiků studovala zachované doklady přímo na místě, a získané poznatky byly pak konfrontovány se zprávami původních písemných pramenů. Výsledkem jsou následující dvě studie na sobě zcela nezávislé a přes to vzájemně se doplňující.

Redakce

K otázkám erbu Jakuba Krčína z Jelčan a Sedlčan.

I.

Podle pozdější zprávy, jak ještě dále doložím, byl původní znak udělen Krčínům 8. května r. 1509. Erbovní list krále Vladislava se však nezachoval, a můžeme vyslovit otázku, zda byl vůbec vydán. V neděli po sv. Lucii /18. XII./ r. 1541 totiž "list erbovní dán jest Jiříkovi a Janovi bratřím Jelčanským a Jakubovi Jelčanskému, aby se psali a psáti mohli z Jelčan. Totiž štít modrý, v němž jest papoušek pták zelený. Nad štítem helm, na kterémžto přikryvadla neboližto fafrnochy modré a červené barvy z obou stran potažené dolů visí. Nad tím vším tři pštrosí pera, přední červené, prostřední bílé a zadní žluté"[1]. Oba jmenovaní bratři, z nichž první je bezesporu Krčínův otec,[2] byli roku 1556 přijati do stavu rytířského. Dle úvodní formule se lze domnívat, že jde o udělení znaku a predikátu, neboť potvrzení by bylo pravděpodobně zdůrazněno, jak tomu v podobných případech bývá.

Listem, daným v Praze dne 20. března r. 1586, byl Krčínovi znak polepšen. Vzhledem k závažným údajům uvádím zde jeho podstatnou část v doslovném znění: "My Rudolf II. etc. K věčné paměti známo činíme tímto listem všem, jakož Jakub Krčín z Jelčan a na Sedlčanech, obyvatel v království Českém věrný náš milý, po předcích svých stavu vladyckého užívá, v svém erbu ptáka papouška zeleného v modrém štítu, nad štítem kolčí helm, na kterémž svrchu tři pštrosová pera bílé, červené a žluté, okolo helmu pak přikryvadla neboližto fafrnochy červenou a modrou barvou ozdobené, a ten a takový štít podle obdarování svaté a slavné paměti krále Vladislava, někdy krále Českého, jeho lásky pana praděda a předka našeho, jakž též obdarování a list téhož krále milého Vladislava na to předkům jeho daný to v sobě obšírně okazuje a zavírá, kteréhož jest datum na Hradě pražském v outerý dne sv. Stanislava léta Božího tisícího pětistého devátého, po svých předcích nosí. I prošeni jsme od nadepsaného Jakuba Krčína, abychom jemu z štědrosti naší císařské, též starožitnosti jeho milostivě poděliti a téhož erbu i titule polepšiti ráčili. I jsouce My k takové jeho prosbě milostivě nakloněni, vzhledše na jeho věrné a ustavičné a platné služby, kteréž nám i také vysoce urozenému Vilémovi z Rozmberka ... /titul/ vždycky, ustavičně a s vochotností od mnoha let činí, povážívše také toho s pilností, kterak císařskou vyvýšenost ozdobuje a vychvaluje poddaných svých ctné skutky vážiti..., protož... mocí královskou v Čechách vejš jmenovanému Jakubovi Krčínovi jeho takové starožitnosti potvrzujeme a téhož erbu jeho níže vypsaným způsobem polepšujeme a z štědrosti naší císařské k užívání propůjčujeme a dáváme. Totiž štít na čtvero rozdělený, v pravé spodní čtvrti v způsobu vodním ryba kapr od levé strany k pravé hlavou vzhůru obrácený žluté neb zlaté a v levé svrchní čtvrti též ve vodním způsobu štika ryba vohnutá od pravé strany k levé hlavou vzhůru a vocasem dolů vobrácená tolikéž žluté neb zlaté barvy, a v druhých dvouch čtvrtěch, spodní levé a svrchní pravé modré neb lazurové barvy erb jeho starý, prvnější, vejš psaný, totiž pták papoušek zelený jakž napřed se vypisuje se vidí. Nad štítem dva helmy kolčí, na jednom po pravé straně přikryvadla neboližto fafrnochy červené neb rubínové a bílé nebo stříbrné barvy dolů potažené visí. Nad tímto koruna zlatá královská, z níž dvě křídla vorlíčí, jedno na druhém vzhůru postavena a rozkřídlena, jednoho pospodu pošikem polovice bílé nebo stříbrné a druhé polovice červené neb rubínové, a druhého pak křídla polovice též pošikem pospodu tolikéž červené neb rubínové a druhá polovice svrchní též bílé neb stříbrné barvy, přes kterážto obě dvě křídla tolikéž tak pošikem štrych takového způsobu vodního, jakož v těch dvou

čtvrtěch štítu se vidí, vynikají. Na druhém pak helmu po levé straně přikryvadla neboližto fafrnochy modré neb lazurové a žluté neb zlaté barvy též dolů potažené visí. Nad nimiž točenice těch všech pěti barev, z níž tři pera pštrosová žluté neb zlaté, bílé neb stříbrné a červené neb rubínové barvy vzhůru postavené a při konci při vrchu přivohnuté též vynikají. "[3].

Je s podivem, že tento majestát, který tak podrobně popisuje erbovní list daný údajně Vladislavem II. nejmenovanému předku či předkům Krčínovým nezná list daný jeho otci Ferdinandem I. r. 1541, tedy dobově daleko bližší. Současně s žádostí o polepšení erbu vznesl Krčín žádost o potvrzení starožitného rodu. Toho však mohl dosáhnout pouze v tom případě, že byl

rod již po tři generace v tom kterém stavu. Proto tedy mlčí se o majestátu Ferdinandově. Uvážíme-li, že v této době /1586/ byla již valná část jagelonských register nezvěstná, že tedy vydání erbovního listu nešlo ověřit, naskýtá se vysvětlení, že královské kanceláři byl předložen list podvržený. Konečně ani by to nebyl případ jediný, zvláště po ztrátě královských register jagelonských a po požáru starých desk zemských.

Erb sám se zachoval na několika místech. Především na /ještě za života Krčínova zhotoveném/ náhrobním kameni v kostele v Obděnicích, na klenbě presbytáře téhož kostela, na náhrobku dcery Mariany v kostele v Dublovicích a v tzv. Krčínově kancionálu, uloženém dnes na MNV v Sedlčanech. Všechna jeho ztvárnění odpovídají citovanému popisu a dokonce i nezvyklá barva 2. a 3. pole - vodní způsob - je důsledně odlišována. Vedle barevných vyobrazení je tomu tak i na obou náhrobních kamenech, kde je použito zvláštního vlnkového damaskování. Přes tuto jasnost objevila se při popisu zmíněných památek v regionální literatuře tvrzení takřka fantastická. Ve známé monografii Čeňka Habarta: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, se štít Krčínova znaku v kancionálu popisuje takto: štít na čtyři pole rozdělený, v hořejší levé a v dolejší pravé části je na větvičce papoušek, v dolejší levé části kapr, v hořejší pravé ještěr.[4]. Tento popis je převzat takřka doslovně z popisu znaku v Krčínově kancionálu Antonínem Norbertem Vlasákem. [5]Jak je na první pohled vidět, postrádal tento základní heraldické znalosti, neboť i strany štítu popisuje ze svého pohledu a nikoliv heraldicky. Kde však viděl větvičky u papoušků, zůstává záhadou. Ze štiky potom snadno vytvořil ještěra, přestože, přiznejme, trochu nepovedený živočich vykazuje jasně ocasní a břišní ploutve a skřele.

Pavel R. Pokorný

1/ SUAr. Praha: Saalbuch 284, f. 80
2/ Jiřík Krčín z Jelčan otec jeho vlastní byl jest,
Kterémuž až do své smrti činíval velikou čest,
A matka jeho Kateřina z Olbramovicbyla
A ta jej na tento bídný svět porodila. (Tak mluví Krčín o rodičích ve své veršované autobiografii. Srv: Břežan Václav: Život Wiléma z Rosenberka. Praha, Kober - Řiwnáč 1847, s. 192. Život a hospodářské působení Jakuba Krčína nejnověji podal Míka Alois Osudy slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia. České Budějovice, Růže 1970, str. 123 - 173.
3/ SUAr. Praha: Saalbuch 12a, fol. 128a - 132a.
4/ Díl I., s. 317. Obdobně i v netištěném IV. díle při popisu náhrobku v Dublovicích.
5/ Vlasák, Antonín Norbert: Starožitné město Sedlčany a jeho okolí v kraji Táborském. Památky archeologické a místopisné IV, 1860, s. 81. Shodně i v pozdější práci: Okres Sedlčanský. Nástin historicko-archeologický. Praha, F. A. Urbánek 1876, s. 23.

II.

Jak je to s papoušky v krčínovském znaku? Tuto otázku si položila už řada historiků i umělců, avšak převážná většina se při hledání odpovědi dopustila omylu, třebas snadno pochopitelného. Problém, mají-li být papoušci v polepšeném erbu Jakuba Krčína obráceni normálně vpravo, či neobvykle vlevo, nebyl totiž řešen na základě původních pramenů a s dostatečným uvážením heraldických usancí na přelomu 16. a 17. století.

Krčínové patřili mezi novoštítné erbovníky, neboť jim byl znak udělen erbovním listem "v úterý dne sv. Stanislava" /t. j. 8. května/ 1509. Původní záznam se o tom sice nezachoval, ale je to uvedeno v dalším erbovním listě z roku 1586, kde je také starý znak popsán, totiž v módrém štítě zelený papoušek, v klenotu tři pštrosí péra, stříbrné, červené a zlaté, přikrývadla červená a modrá. Tedy hned několik porušení heraldických pravidel o barvě a kovu, jak o tom máme v průběhu 16. století více dokladů.

Tento erb se zachoval na několika pečetech tří generací a papoušek je v něm vždy obrácen vpravo, tedy tak, jak je u heraldických figur obvyklé.[1] Velmi pěkné provedení je též na aversu t. zv. "početního groše" Jakuba Krčína z roku 1573 [2].

V původním znaku je tedy posice papouškova dána jednoznačně. Co tedy dalo podnět k tomu, že skoro ve všech moderních vyobrazeních Krčínovského polepšeného erbu směřují papoušci v 1. a 4. poli štítu doleva?[3] Podle mého názoru je to zaviněno překreslováním znaku podle několika provedení, vzniklých ještě za života regentova, kde však shodou okolností byl vždy dán důvod k tomu, aby byli papoušci obráceni z důvodu "heraldické courtoisie".

Je to předně mistrně tesaný náhrobek pana Jakuba v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Obděnicích u Sedlčan [4] a malba na klenbě téhož chrámu. V obou případech, stejně jako na náhrobku Krčínovy dcery Mariány z roku 1597 v kostele Nejsvětější Trojice v Dublovicích, měli papoušci hledět k hlavnímu oltáři. V mnohokrát reprodukovaném znaku Krčínově ze Sedlčanského kancionálu [5] bylo, jak se domnívám, zase úmyslem, aby figury hleděly "do vazby" knihy. Dnes bychom v takovém případě asi sotva vůbec o obracení přemýšleli, ale 16. a 17. století považovalo "heraldickou zdvořilost" za něco nezbytného. Klasickou ukázkou jsou původní svazky "Starého Siebmachera" [6], kde jsou obráceny znaky i na heraldicky pravé polovině stránky, což při pozdějším překreslování způsobilo mnohé omyly naprosto stejného rázu jako u erbu Krčínů.

Potvrzení tohoto závěru nacházím ve skutečnosti, že nejspolehlivější pramen, totiž majestát Římského císaře Rudolfa II, jímž - co král Český - polepšuje znak rybníkáře Jakuba Krčína z Jelčan a dává mu i další predikát "z Sedlčan", neví nic o papoušcích obrácených k levé straně. Tento list, daný ve čtvrtek po Družební neděli /20. března/ 1586 [7] popisuje doslovně: "V druhých dvou čtvrtích spodní levé a svrchní pravé modré, nebo lazurové barvy, erb jeho starý.... totiž pták papoušek zelený .... se vidí." Skutečnost, že je pták postaven normálně, potvrzuje nepřímo i fakt, že je posice obou ryb, udělených jako polepšení, právě pro jejich atypičnost popsána velmi důkladně, totiž "štika ryba vohnutá od pravé strany k levé, hlavou vzhůru a vocasem dolů obrácená" a "ryba kapr od levé strany k pravé hlavou vzhůru obrácený." [8] Je tedy možno důvodně předpokládat, že stejně důkladně by bylo popsáno i postavení papouška, kdyby se odchylovalo od běžné zvyklosti. S tím také naprosto souhlasí i barevné vyobrazení nového znaku v textu Saalbuchu, ovšem tu třeba mít na paměti, že jde o kopii z nové doby. Podle mého názoru neexistuje tedy žádný důvod, proč by měly být papoušci obráceni jinak než vpravo. Jedinou pohnutkou k odlišnému uspořádání může tedy být pouze "heraldická courtoisie" v jednotlivých odůvodněných případech, avšak ta nevytváří precedens pro pozdější případy normálního vyobrazování erbu. Jistě by to potvrdily i otisky Krčínovy pečeti po roce 1586, ale doposud se mi je nepodařilo někde najít, ač se nedá předpokládat, že by si člověk tak ctižádostivý jako Krčín nedal zhotovit nové početidlo, když se mu dostalo takového uznání, jakým je jeho polepšený znak.

Krčín z Jelčan a Sedlčan
Erbovní list Říms. císaře a Čes. krále
Rudolfa II. z 20. 3. 1586

V novém erbu pana Jakuba byla však přece vytvořena jedna skutečná vyjímka v české heraldice, a to v tinktuře 2. a 3. pole, která je v majestátu popsána jako "v způsobu vodním", stejně jako "pošikem štrych takového způsobu vodního" na křídle v klenotu pravé přílby. Výklad by mohl být velmi různý, od modré přes zelenou až po stříbrnou, a tak nejbezpečnější rozřešení otázky podává zase úřední vyobrazení v Saalbuchu. Zde jsou pole i pruh provedeny jakýmsi zeleno-modro-bílým vlnitým damaškováním, takže celkový dojem by snad bylo možno nejpřiléhavěji označit jako "tyrkysový". Toto vlnité damaškování pak nacházíme ve všech provedeních erbu, jak v plastice na obou náhrobcích, tak i ve zmíněném kancionálu, jehož malíři však barva vyšla jako skoro šedivá. Pro zajímavost budiž dodáno, že tato "vodní barva" není v české heraldice omezena pouze na znak Krčínův, ale že ji - byť velmi vzácně a vyjímečně - najdeme i v jiných znacích udělených českým panovníkem koncem 16. a začátkem 17. století. [9]

Shrneme-li tedy všechny poznatky a opřeme se o bezesporu autentické, protože úřední, popsání polepšeného znaku v Saalbuchu a o vyobrazení tamtéž, můžeme s jistotou konstatovat, že papoušci v 1. a 4. poli mají směřovat normálně, tedy doprava, a "vodní pole" je barvy přibližně tyrkysové, vlnitě damaškované bělobou. V připojené perokresbě jsem se pokusil Krčínův erb, v souladu s těmito závěry znázornit.

A.F.J.K.

Poznámky: 1. Stejně tak viz např. vyobrazení v Sedláčkových "Hradech", díl VII., tab. F, kde jsou však nesprávně šrafovány tinktury.

2. Vyobrazení a podrobný popis viz Miltner, "Privatmünzen", tab. XXVI, pod. č. 213.,
3. Např. znak provedený Aloisem Moravcem na obálce knihy Jaroslava Bartla, "Tři pověsti o rybníkáři Kubovi", nebo erb na obálce knihy Jaromíra Hořejše, "Muž proti muži", jehož autorem je Josef Hochman.
4. Vyobrazení v Podlaha-Šittler, "Soupis památek v okrese sedlčanském", s. 67.
5. Např. v knize Jaroslava Bartla, "Rožmberský regent".
6. "Der Alte Siebmacher", vydávaný norimberským rytcem Johannem Sibmacherem od roku 1605 a od jeho následovníků až do r. 1806.
7. Státní ústřední archiv, Majestalia Bohemica, Saalbuch 12 A, fol. 128 r. - - 132 r.
8. Všechny citace z erbovního listu převedeny do moderní češtiny autorem článku.
9. Např. štika ve vodním kosmém břevnu v erbu Wodičky z Wassersteina, uděleném 18. září 1589 /Saalbuch 12 A, fol.237 r/, nebo "vodní moře s velrybou polykající muže ve znaku Karase z Welryby z 25. května 1602 /Saalbuch 12 B, fol. 728 v./.

Václav Elznic

NOBILITAČNÍ SPISY VE ST. Ú. A. V PRAZE

Když v roce 1920 došlo k československo - rakouské spisové rozluce /stejnou rozluku uplatnily i ostatní nástupnické státy v důsledku rozpadu Rakouska - Uherska po 1. světové válce/, byla Československu postoupena i část registratury vídeňského ministerstva vnitra, pokud se týkala českých zemí. Nedá se říci, že by se do Prahy dostala spisová agenda mimořádné ceny, neboť starší spisové období /1848 - 1869/ obsahuje povětšinou věci povahy technicko-právní, jako je regulace řek, spory vodoprávní, vyvlastňování pozemků apod., Ani 2218 kartonů doby novější z let 1870 - 1918 neobsahuje materiály sensační, i když je možné z nich čerpat mnohé pro dějiny politicko - právní, záležitosti spolčovací, zdravotní, živnostenské, pracovní, chudinské atd.

Pro rodopisce a heraldiky je však zvláště poutavý samostatný fond ŠA, "Šlechtický archiv", který byl zřízen r. 1835 ještě při spojené česko-rakouské dvorské kanceláři a od r. 1848 trval při nově zřízeném vídeňském Ministerstvu vnitra. Obsahuje materiály trojího druhu:

1/ Šlechtické nadace, t. j. spisový materiál, vzešlý z vyřizování záležitostí šlechtických nadací a nadačních ústavů, čestné výsady, personální záležitosti, obsazování nadačních míst apod. /kartony č. 1 - 24/.

2/ Osobní šlechtictví, t. j. spisový materiál, vzešlý z vyřizování žádostí o povýšení do šlechtického nebo vyššího stavu a udělení erbu na podkladě rodových nároků nebo zásluh /kartony č. 25 - 52/.

3/ Udělování erbů, t. j. spisový materiál, vzešlý z vyřizování žádostí o povýšení obcí na město s udělením erbu a z agendy, týkající se erbů církevních institucí /kartony č. 53 - - 59/.

Pro všechny tři oddíly Šlechtického archivu vídeňského, existují v SÚA v Praze inventáře, přesto však pro potřeby našich badatelů otiskujeme inventář části druhé, obsahující nobilitační spisy z let 1833 - 1918, který uvítají především zájemci mimopražští. Ušetří jim mnohé cesty i čas tak vzácný. Dodejme hned v začátku, že zde nalezneme vždy nejúplnější sbírku rodových dokladů, kterými každý z žadatelů argumentoval, dále pak rodopisné a právní námitky rozhodovacích úřadů /min. vnitra ve Vídni, kabinetní kanceláře císaře,/ale i policejní relace a zdání pražského místodržitelství o osobách žadatelů atd. V značném počtu případů jsou zde povolovací dekrety a udělovací diplomy panovníka s příslušným erbem a jeho úředním popisem. Všechna podání, jednání a vyřízení jsou německá. Operáty osobního šlechtictví jsou uloženy ve 28 kartonech čís. 25 až 52: (Podle řazení archivního inventáře fondu SA.)

Bachmayer Leo
Bakalář od Bílých Orlů z Plavče
Balthasar
Barton z Donína
Bassevi z Treuenberka
Bayer z Hagenleuten

Bees z Chrostína
Bechyně z Lažan
Böhm z Bawenberka
Božkovec z Křtěnovic
Bradský z Labouně
Brožík z Valrose
Čámský z Vostrého
Čejka z Olbramovic
Diviš Čistecký z Scherlinku
Domažlický z Risengrundu
Dressler z Rosenfeldu
Frey z Freyenfelsu
Gerl z Děvína
Hejda z Lovčic
Herold ze Stoda
Heynitz z Kadaně
Hodek ze Želevic
Holešovský ze Slavětína
Hořický z Hořic
Hošek z Mühlheimu
Hromada
Hruška z Března
Hubka z Černčic
Jenšík z Ježova
Jireček ze Samokova
Jiruš Vincenc MUDr.
Kapoun ze Svojkova
Karlík z Neżetic
Kasalický z Kaštic
Kekule ze Stradonic
Kessler ze Sprengeisenu
Kička z Plužnice
Kocián z Kronenfeldu
Kolovrat - Libštejnský
Kořistka Karel, Dr.
Kozelka z Hřivic
Král z Königsthalu
Krczmář z Nedvědovic
Krušina ze Švamberka
Kučera z Paumperka
Kulhánek z Klaudenštejna
Künell na Nedamově
Less z Lessu
Lhoták ze Lhoty
Maixner Emmerich MUDr.
Materna z Květnice
Mettal z Frimwaldu
Millner z Heraldce
Mrzena
Müller z Mildenberku
Nebeský z Vojkovic
Nejedlý z Vysoké
Odkolek z Újezdce
Ohm Janušovský z Vyšehradu
Ott Emil JUDr.
Palacký Jan Dr.
Pelhřimovský z Greifenfelsu
Písecký z Kranichsfeldu
Pooder z Perényi
Pražák Alois Dr.
Preitenberg z Rosenau
z Proseče
Pták
Purkyně Jan Ev. MUDr.
Putz z Breitenbachu
Quolfinger ze Steinberku
Radnický ze Zhoře
Randa - Kruliš
Rašín z Riesenburku
Riessenzahn z Koněhvězd
Rieger Frant. Lad. Dr.
Roudnický z Mydlovar
Rous z Lipníčka a Vlence
Rožánek - Šrejnar z Roseneka
Rummelskirch
Růžek z Rovného
Řídký Adolf
Sádlo z Vražného
Sendražský ze Sendražic
Smerhovský z Rosic
Stehlík z Čenkova
Sternbach
Stieber
Strachotínský ze Strachotína
Stránský z Greifenfelsu
Schade-Hýzerle z Chodova
Schatzel z Hustopeče
Schauer z Augenburku
Šlechta Všehrdský ze Všehrd
Schönovský ze Schönwiesenu
Šrom František JUDr.
Stadler z Wolfersgrünu
Stohwasser z Feldtreu
Schürer z Waldheimu
Švanda ze Semčic
Tluk z Tošonovic
Tobiáš z Dobišova
Trmal z Toušic
Trnka z Laberonu
Trojan Ladislav
Trumlíř z Borce
Tunkl z Brníčka
Ulrich
Urbanides Rudolf
Vašák Jan (část spisů Zems. trest. soudu)
Wallenfels
Warlich z Bubna
Wassermann Leop. Dr.
Vavák z Adlaru
Veith Roman
Vesecký z Vesce
Wolf
Voráček - Voračický z Paběnic
Zedrich - Czettritz z Kinsberka
Zedtwitz
Zenker Frant. Dr.
Žampach z Potenštejna
Zeidlitz ze Schönfeldu
Zischka z Trocnova

Prvou část "Šlechtického archivu" tvoří 24 kartonů šlechtických nadací, obsahující záležitosti dobročinných nadací, čestné výsady, personální záležitosti, obsazování nadačních míst a správa nadačních statků. Týká se celkem 26 nadací v tomto uspořádání:

Všeobecné záležitosti
Brněnský ústav šlechtičen
měšťanská nadání
šlechtická nadání 1859 - 1918
Nadace Coelestova
Nadace Deblínská
Nadace sv. p. Hrobčických z Hr.
Nadace Chanovská
Nadace Janovská
Nadace Leopolda I. měšťanská
šlechtická
Nadace hrab. Terezie Pöttingové
Nadace Příchovských
Nadace Saar-Martinicova
Nadace Schmiedgrabnerova
Nadace Karoliny Just. z Schönkirchu
Nadace sv. p. Skronských
Nadace sv. p. ze Sloupna
Nadace sv. p. ze Spannenbergu
Nadace Jana P. Straky z Nedabylic
Nadace arcivév. Štěpánky
Nadace Švihovských
Nadace Lukaveckého z Luk.
Nadace Milessimovská
Novoměstský ústav šlechtičen
u Sv. Andělů
Nadace Kinských
Tereziánský ústav šlechtičen /fond, vyúčtování, rozpočty, dotace fondu abatyše, personalie, přídavky, remunerace, obsazování míst 1848 - 1916, zaopatř. prebendy, nemovitosti, panství/
Nadace hr. z Wrtby
Nadace hr. z Wiederů

Vzhledem k tomu, že velké množství české zchudlé šlechty /byť to byli i vysocí úředníci, advokáti apod./ žádalo pro své děti nadační místa značně výnosná /např. nadační místo Jana Petra Straky z Nedabylic činilo ročně 1000 zlatých, což v letech 1900 byl peníz obrovský, neboť v té době činil plat učitele 30 - 50 zlatých měsíčně/ a žadatel musel svůj původ doložit, obsahuje tento fond mnoho cenného rodopisného materiálu.

Třetí a poslední částí "Šlechtického archivu" je udělování znaků a pečetí městských a duchovenských, obsahující žádosti a jednání o povyšování obcí na města. Celkem 7 kartonů č. 53 - 59 obsahuje 152 položek tohoto uspořádání:

Spisy o znacích měst moravských
Bělá pod Bezdězem
Božetice
Břevnov - klášter
Broumov - klášter
Březové Hory
Brno - duchov. hodnost.
Bubeneč
Buštěhrad
Čes. Lípa - klášter
Čes. Skalice
Čes. Budějovice - biskupství
Čestice
Dašice
Dol. Poustevna
Dol. Dvůr
Heřmanice
Hluboká n. Vlt.
Hodolany
Hodonín
Hořejší Staré
Horní Bučice
Horní Jelení
Horní Jiřetín
Hostinné
Hradec Jindř. - probošství
Hradec Králové - duchovní hodnostáři
Hrádek n. Nisou
Hrušov
Husovice
Chodov
Chýnov
Ivanovice na Hané
Jablonice
Jablonec n. Nisou
Jablonné n. Orlicí
Jablunkov
Jihlava
Jince
Josefov
Karlín
Karvinná
Kladno
Klenovec
Kojetín
Kokonín
Kolín
Komárov
Kopisty
Kosmonosy
Kosova Hora
Košíře
Královo Pole
Kralupy n. Vlt.
Krumlov - prelatura
Kundratice

Lazy
Ledvice
Zálesní Lhota
Liblín
Libeč
Liberec
Liteň
Litoměřice biskup. a děkanství
Lom u Mostu
Loket
Loučeň
Marianské Hory
Měcholupy
Mezimostí
Mikulov - kapitula
Mikulášovice
Most
Motyčín
Mýto
Napajedla
Nejdek
Nezamyslice
Nová Bystřice
Nové Sedlo
Nové Strakonice
Nová Ulice
Nová Ves
Nusle
Nýřany
Olomouc, duchov. hodnost. a biskupství
Opava
Osek u Duchcova - klášter tamtéž
Peruc
Petrovice
Plesná
Plzeň - arciděkanství
Praha - arcibiskup.
- kapitula Vyšehradská
- řád maltéz. rytířů - Johanitů
- Řád křižovníků s červenou hvězdou
- klášter emauzský
- kapitula svatovítská
Příchovice
Přimda
Protivín
Podmokly
Police n. M. - arciděkanství
Polubný
Přívoz
Ročov - konvent augustin.
Rochlice
Ronov n. Doubravou
Rosice
Rybáře
Rychnov
Sedlec
Slaný ,
Smíchov
Smržovka
Stara Boleslav - kapit.
Starý Jiříkov
Staré Město - Týn. děk.
Staré Ždánice
Svatava
Šluknov
Štětí
Šumburk n. Desnou
Tanvald - Šumburk
Teplá - klášter
Teplice
Terezín
Tišnov
Trnovany
Třešť
Týniště n. Orlicí
Uhříněves
Újezd
Úterý
Vejprty
Velenice
Velké Pavlovice
Velký Újezd
Velký Šenov
Veltrusy
Vítkovice
Vratislavice
Vroutek
Vršovice
Vysočany
Vyšehrad
Vyšší Brod - opatství
Zbiroh
Železnice
Želiv - opatství
Žerotín
Žireč

Literatura:
Průvodce po Ústředním archivu Ministerstva vnitra v Praze /Praha 1952/, str. 122 - 123 a str. 162 - 167.

Znalost historie - nejlepší učitelky života - nám dává orientaci v dění současném.
M. Neumann

Genialita je schopnost používat vědomostí, nikoli schopnost jich nabývat.
Jacques Futrelle

Viktor Genttner

MAPY VE SLUŽBÁCH RODOPISCŮ

Předkládám rodopiscům tuto práci se základní myšlenkou vysvětlit, které mapové podklady může rodopisec využitkovat pro zobrazení přesné rozlohy, tvaru a rozmístění pozemkové držby některé zkoumané rodiny v minulosti a jakým způsobem. Není tedy účelem následující statě podávat poučení o geodetickém a kartografickém zpracování map, kladu listů, o polednících a rovnoběžkách. Poučení o mapách vůbec přísluší do oboru všeobecné geografie a zvláště topografie, která hodnotí cenu map po stránce toponomastické nebo významem kartografickým, což není již pole neprobádané, i když žurnalisticky někdy pro nezasvěcené senzační. Ponecháme to však specialistům.

Je ale účelné zabývat se praktickým použitím jak mapy katastrální, tak eventuelně jiných map k určování skutečně přesné polohy a skutečně přesného tvarového a výměrového rozsahu toho kterého pozemku v dané obci.

Historickou shodou příznivých okolností jsou to právě bývalé země rakouské, které se mohou pochlubit nejdůkladnějším zaměřením stavu pozemků, vyhotoveným podle patentu císaře Františka I. z 23. 12. 1817 v podobě t. zv. katastrálních map s měřítkem 1 : 2880. Ukázalo se, že je toto měřítko příznivé pro zobrazení co nejvíce detailů zemědělských parcel, a bylo proto používáno prakticky až do nedávna.

Účelem tohoto katastrálního měření bylo vyhotovit definitivní a nezměnitelné /stabilní/ zaměření všech pozemků a budov o přesně spočítaných /konečně!/ plochách a sepsání jejich majitelů v každé katastrální obci za účelem předepisování daní i jako základní podklad pro sestavování přehlednějších map. Nezměnitelné v tom smyslu, že vznikly pevné hranice a výměry obcí a základní síť mezníková, pomocí níž /jak ukázal vývoj/ pak bylo možné pozemky jak dělit, tak i slučovat při - podle tehdejšího názoru věčném - základním číslování pozemků. Na těchto prvých mapách obcí / zachovaných při ministerstvu financí, protože se jednalo o příjmy fisku/ a na jejich kopiích či novějších elaborátech /když v důsledku parcelací by se původní mapy staly již nepřehlednými/ je možné sledovat postupné dělení anebo slučování, jakési to časové fázování změn.

Katastrální mapa obce se týká vždy jen jediné /samostatně zpracované/ obce a je rozdělena podle své rozlohy přímkami sever-jih a západ-východ na několik listů. Ke každému zaměření obce je připojeno i schema kladu listů označených římskými číslicemi.

Tyto mapy, a to zvláště ony z doby prvého provedení, doporučuji rodopiscům, bádajícím na pozemkových držbách z doby zač. 19. století a starších, jako výchozí podklad. Nic jiného přesnějšího neexistuje. Všechny ostatní mapy s měřítky nad 1 : 10 000 se hodí již jen jako informace pro stanovení konfigurace terénu, polohy obce k širšímu okolí a více méně politické závislosti v širším okolí. Ale i zde musíme rozlišovat dobu zaměření a účel, kterému mapa menšího měřítka sloužila. Je to tedy doba před 19. stoletím, jejíž mapy se nevyznačují valnou přesností, a pak doba 19. století, která v rakouských zemích spočívala již na souřadnicovém systému, t. j. na svou dobu "vzorově" přesná.

Vraťme se ke katastrálním mapám jakožto ústřednímu bodu a co v nich rodopisec zjistí za pomoci parcelního protokolu a záznamů v pozemkových knihách. Výpisy z knih a protokolů mu dávají seznam parcelních /katastrálních/ čísel, která toho kterého roku byla v rukou určitého majitele, povětšině usedlíka na některém domě v obci. Třeba zdůraznit, že nejsou tato čísla shodná s katastrálními čísly v josefském katastru, protože byla tvořena nově.

Dům sám byl označen číslem popisným, při čemž ale číslo parcely, na níž dům stál, má v mapách obvykle číslo jiné /t. j. číslo stavební parcely, vyznačující se představenou tečkou/. Někdy stavební parcela mívá v nejstarších zákresech na svém obrysu jednu stranu se silnější čarou, značící vstupní frontu do domu. Budova bývá značena červenou nebo žlutou barvou podle toho, zda jde o stavbu zděnou nebo dřevěnou. Šlo-li o seskupení několika parcel, kterým se nehodilo dávat samostatná pořadová čísla, byly podřadné připojeny k hlavní parcele pomocí "slučky" /~/ na jim společné lince. Číslování bylo zaznamenáváno na parcely co možná ve sledu parcel za sebou /Riedy - hony/, a to někdy pomůže rodopisci vysledovat po identifikaci rámcové polohy podle pomístného názvu honu /např. v obcích dnes již zmizelé parcely domů, stodol apod./

Zajímavou návaznost mají i popisná čísla, která se od počátku této evidence již neměnila. Číslování popisné počínalo od nejzávažnějších objektů obce /zámek, fara, radnice atp./ a sledovalo domy jeden za druhým s vynecháním nezastavěných parcel, stáčelo se do ulic až k jejich konci, na protější straně ulice se zase vracelo k ústřednímu prostoru obce /náves, náměstí/, aby pokračovalo k další ulici, k jejímu konci a zase zpátky, až číslování obešlo všechny usedlosti. Po tomto ukončeném základním číslování nově postavené domy dostávaly popisné číslo v pořadí stavebního povolení bez ohledu na číslování základní, takže lze dedukovat podle popisného čísla jak polohu domu již odstraněného, tak časový sled doplňků budov zhruba od poloviny 19. století.

Všechny změny majitelů pozemků od tohoto základního soupisu a zaměření byly zaznamenávány v soudních pozemkových knihách při okresních soudech. Prakticky totéž, co dříve - vtělování kupních smluv a majetkových převodů u vrchnostenských úřadů.

Badatel, mající již vypsány z pozemkových knih postupné změny, vztahující se k určité usedlosti nebo rodině až k roku vyhotovení prvé katastrální mapy obce, vyznačí si k tomuto stavu na svém okresu katastrální mapy +) polohu parcel a sleduje do minulosti, které parcely přibyly a které ubyly, vyhledává jejich polohu na mapě a označuje si je rokem koupě nebo prodeje. Při tom samozřejmě nachází poněkud odlišné údaje o výměrách, neboť výměry byly kdysi změřeny při zhotovování josefského nebo tereziánského katastru jen přibližně. Co při tom rozdílu hrálo úlohu, závisí na dedukci badatele a konfrontačním srovnávání. Badatel konstatuje taktéž, že se v roce 1805 mění číslování usedlostí. Tehdy však obezřetně /na štěstí pro badatele/ se udrželo po nějakou dobu zapisování obou čísel /ostatně i v matrikách v té době se náhle vyskytuje změna číslování domu, ze kterého příslušníci rodin pocházejí/. Používá se úředně i staré i nové číslo z důvodů návaznosti.

V některých obcích /najmě městech/ jsou pak číslování několikerá starší; v pozemkových knihách lze však nalézt potřebný klíč, na př. podle změn u sousedů, není-li vlastního. V letech na přechodu 18. a 19 století např. město Jihlava dokonce vydávalo rok co rok tištěné schematismy s číslováním domů a jmény majitelů /uchováno v městském archivu/. Proměnlivost staršího číslování domů souvisí s tím, že nebylo prováděno k potřebám státního fisku, nýbrž k účelům vojenským. Byla to prostě pořadová čísla v soupisu obyvatelstva a tažného dobytka pro vojenské účely od domu k domu, při čemž mohlo být při dalších soupisech /konskripci/ postupováno v jiném pořádku. Pokusy o takovou konskripci dály se v rakouských zemích již od padesátých let 18. stol, avšak první řádný soupis s očíslováním domů byl vyhotoven až roku 1770 a potom se několikrát opakoval až do roku 1805, kdy bylo upuštěno od sepisování podle domů a byl zaveden soupis obyvatel podle příjmení.

I kdyby dnes již dávno nebyla usedlost v majetku studované rodiny a je známo jen původní číslo usedlosti, lze doplnit bádání i fotografií nebo kresbou. Budovu lze nalézt nebo, je-li již zbořena, zjistit její polohu. Někdy je objekt přestavěn, tu pak lze si kresbou naznačit tušený původní stav, nebo v městech i nalézt v archivu původní stavební plány.

O pozemkových knihách /koupě, prodeje, testamenty atd./ bylo již hodně obsažně psáno v různých studiích jako o zdroji informací. V nich jsou popisovány i majetky sousedů, takže budova nebo pozemek jako právní objekt je určena svými tehdejšími sousedy /18. stol. / a naopak určuje své sousedy. Při správné excerpci těchto zápisů je možné se orientovat po celé aglomeraci osídlení.

Jako další pomůcka mohou rodopisci posloužit grafické listy, zobrazující části obcí povětšině panoramaticky nebo výsekově kreslené, kde až s udivujícími detaily je např. vyznačen počet domů v ulicích, náměstích, dokonce někde s čísly domů, takže při znalosti správné polohy z mapy lze poznat stavební tvary domu.

Pro usnadnění eliminace omylů doporučuji při badatelské cestě do minulosti srovnat začátek 19. století s koncem 18. století pomocí tzv. I. vojenského mapování /nazývaného též josefským/. V těchto mapách pro potřeby operujících armád byly totiž zaznamenány všechny orien-

---

+/ Nejpraktičtější postup práce s katastrální mapou je ten, že badatel se svolením archivu si pořídí na průhledný matriční papír obkres mapy, který si v planografii nechá přenést na několik kopií, např. ozalitem nebo tiskem. Cena je 3,20 až 7,00 Kčs /1971/ za plochu kopie ve velikosti 1 m2 v planografickém závodě Propagační a knihařské služby hl. m. Prahy, Krakovská 25, tel. 242641. Kopie používá na koncepty svých studijních postupů a závěrem pro definitivní adjustaci.

tační body, takže jsou zde pro rodopisce důležitými místní názvy a budovy - nejen samoty ale i množství domů v ulicích. O přesnosti těchto map v měřítku 1 : 28 800 /jako dostatečně spolehlivém/ jsem se přesvědčil při svém technickém zaměstnání srovnáváním s nynějšími mapami, i když byly tehdy důstojníky vyhotoveny oproti naší době přímo v "rekordním" čase a pomůckami velmi jednoduchými. Tyto mapy lze považovat za jakoby "zmrazený" stav osídlení v původní feudální podobě. Po uvolnění poddanství nastalo totiž živelné přesídlování z venkova do měst, hledání výhodnějšího zaměstnání podnikavými rodinami jinde, silné přesuny majetků, nárůst a zhušťování sídlišť kolem nových výrobních celků a i změny zemědělské kultury na velkých plochách.

Pro toto státní mapování byl již opuštěn systém soukromých mapování podle panství, i když i později si panství svá území přesněji prokreslují a pořizují vlastní mapy. Poslední jsou také bohatým zdrojem rodopiscových informací, jenže řídce zachovány ve všech časových fázích /průběžně ukazují snahu po nejposlednějším záznamu/. I. vojenské mapování rozděluje území bývalého rakouského soustátí na země, a ty na pravidelné obdélníky ohraničené liniemi sever-jih a východ-západ. Číslování je průběžné v tahu od západu k východu a vždy navazující v číslování na řadu předchozí. Tím mají Čechy 273 listů a Morava 126 listů. Na každém okraji listu jest zapsáno číslo sousedního listu a poznamenán i zpracovatel mapy. ++)

Protože však vojenské mapování přešlo na tzv. II. voj. mapování z let 1810 až 1866 v měřítku ještě sáhovém a toto opět na třetí vojenské mapování v měřítku již metrickém /1 : 25 000 a jeho násobky, které znají starší generace z turistické a technické prakse/ a armády potřebují stále ten nejnovější záznam o území, jsou mapy průběžně revidovány a zastaralé jako vojsku již nepotřebné jsou skartovány, zachovaly se listy I. voj. mapování v našich zemích jen zlomkovitě. Státní ústřední archiv v Praze ke kartografickým a toponomastickým studijním účelům zakoupil proto ve Vídni fotografie I. voj. mapování v úplné sestavě a může z mikrofilmu vyhotovit zvětšeninu kteréhokoliv listu. +++)

Hledal jsem pro rodopisnou praksi vhodnější velikost dokumentace. Použil jsem proto podkladů v původních měřítkách pouze pro základní studium a dokumentaci, ale přehledné zobrazení pozemkové držby jsem převedl na výřez z tzv. topografické sekce III. mapování /měřítko 1 : 25 000/ a zakreslil jsem do něho pozemky přicházející v úvahu,a barvami rozlišil proběhlé změny držby. Totéž lze provést v mapách měřítka 1 : 28 800.

V prodejnách technických potřeb bude do budoucna se stále více zmenšovati pravděpodobnost možnosti zakoupení měřítka 1 : 28 800 - natož pak sáhových - a to mne vede k tomu, abych k tomuto článku připojil i uvedená měřítka jako pomůcku.

Pro poučení se o vzniku a historii map /pro specielní geografické a kartografické poznatky/ uvádím knihy:

++/ Jako zajímavost uveďme si následující zeměpisné poznatky o této mapě. Již Müllerova mapa /měřítko dnes prověřené jako nejistého poměru 1 : 131 637 či 1 : 132 141/ byla orientována podle magnetického severu /tj. podle buzoly/. Poledníky a rovnoběžky jsou ze správného zeměpisného směru k severu stočeny v Čechách o cca 3°20´ západ, na Moravě o cca 5° západ. Magnetický sever byl pro vojenské polní používání /v tehdejší době/ praktičnější. Magnetická deklinace Čech byla v r. 1600 cca 3° východ, r. 1700 cca 8° západ a r. 1800 cca 17° západ. Zakreslíme-li si poledníky a rovnoběžky podle správných zeměpisných souřadnic jednotlivých míst do Müllerovy mapy, vzniknou značně kostrbaté čáry.

V důsledku toho dělení Müllerovy mapy na listy pro I. voj. mapování liniemi rovnoběžnými s okraji mapy pojalo na listy vojenského mapování plochy území, které po převedení do dnešního přesného mapování vytvářejí značně kuriozní tvary původně předpokládaných přesných obdélníků. Současně i styk listů Čech a Moravy je vzájemně posunut někde až o polovinu rozměru listu. A v důsledku toho je nutné počítat s určitým zkreslením některých vzdáleností /což pro práci rodopisce však nehraje roli/ v rozmezí zjištěných diferencí mezi měřítky 1 : 27 978 až 1 : 29 251.

+++/ V této sestavě jsou listy jižní poloviny Čech a jižní poloviny Moravy v původním stavu z let 1763 - 1764 pro Moravu a z let 1764 - 1767 pro Čechy. Severní poloviny Čech a Moravy se Slezskem jsou po revizi /rektifikace nařízená Josefem II. r. 1779/ ve stavu z let 1779 -1781 pro Moravu, 1780 pro Slezsko a 1780 - 1783 pro Čechy. Původní stav se ani ve vídenském archivu nezachoval pro uvedené severní poloviny těchto zemí.

Kuchař, K.: Naše mapy /Praha 1958/
Kuchař, K. dr. prof.: Mapové prameny ke geografii Československa. Acta Universitatis Carolinae, Geographica, Vol. 2. Num. 1.
Mašek, F., Ing.: Pozemkový katastr, Nákl. min. financí, 1948.
Mapování a měření čes. zemí od poč. 18. století do poč. 19. století, Ústř. správa geodezie a kartografie, 1961.

a ze starších pak pro informaci o možných drobnějších pramenech:
Roubík, dr.: Příspěvky k českosl. historické geografii, III., Sbírka map a plánu v archivu min. vnitra, sv. VI. Sborníku min. vnitra.
Sborník českosl. společ. zeměpisné, XXXI - 1925 a XXXIX - 1931, Společnost přátel starožitností 1928.

Dodatkem k předložené práci, protože jsem uvedl jako rodopiscovu pomucku i I. a III. voj. mapování, považuji za povinnost se zmínit o článku Josefa Pilnáčka z menšinové revue Dunaj, roč. 6. z roku 1926: Československé paběrky z vídeňských archivu, str. 217. Josefinská mapa.
Vlastenecky plamenný a v té době buditelský článek je beletristicky velmi působivý, ale postrádá jakýkoliv technický pohled na tyto mapy. Spíše omylí. Za prvé uvedené měřítko 1 : 40 000 nemůže býti i třeba při různě vykládaných dřívějších měrách správné, protože je z ničeho nelze odvodit. Pilnáček líčí, že "josefinská mapa byla kreslena, lépe řečeno malována", a že "mnohé ze staveb zámků, kostelů a kaplí jest malováno v tehdejší podobě z ptačí perspektivy". Nevíme z kterého ústního podání Pilnáček čerpal, ale i při velké představivosti jsme podobné fenomeny na mapě neshledali. Mapa musí býti totiž výrobkem techniků- měřičů, nikoliv malířů a byla jen barevně pojednána /kolorována/ pro snažší okamžitou polní orientaci.

Josef Kočandrle
GLOSY KE ZNAKU MĚSTA PŘIBYSLAVI

Nedávno reagoval K. Liška /1/ na pobídku K. Schwarzenberga /2/ k řešení problematiky znaku města Přibyslavi a pro účely komparativní užil kromě pramenů práci Al. Přibyla o znaku a pečetích města Polné /3/.

K. Schwarzenberg vědomě přešel nevyjasněné otazníky v literatuře, které se týkají dietrichsteinského pole v souvislosti s nálezem t. zv. Paměti Přibyslavské /dále jen PP/ a uvedl v nejistotu další ze tří polí zmíněného městského znaku. Toto pole bylo dosud jednoznačně přisuzováno Zejdlicům ze Šenfeldu, ale K. Schwarzenberg upozornil na možnost, že by mohlo jít o erb Přibyslava, který patrně město založil kolem r. 1250 a měl mít podle starého zápisu, o němž se bez citace zmínil, v erbu tři štiky.

Po srovnání heraldicko-sfragistických poznatků týkajících se města Polné s obdobami ve vývoji Přibyslavi však došel K. Liška k utvrzení v správnost dosavadního názoru. Neškodí se tedy vyjádřit k několika místům Liškovy práce a znovu komplexněji rozbírat případ znaku města Přibyslavě.

Aniž zatím přihlédneme k tinkturám přibyslavkého znaku, můžeme ho blasonovat podle privilegia ze dne 4. dubna 1631, které město dostalo od kardinála Františka knížete z Dietrichsteinu /4/. Kartuší lemovaný štít je našíř dělený a v dolní půli nazdél dělený. První pole nese zkřížené dva vinařské nože pod knížecím kloboukem, v druhém plavou tři ryby a v třetím poli jsou dvě zkřížené ostrve.

Bylo to první pole přibyslavského znaku, které se stalo terčem zájmu historiků, řešících otázku pravosti PP v souvislosti s rukopisy Královédvorským a Zelenohorským. Paleograficko-heraldický rozbor G. Friedricha /5/ vyzněl jednoznačně: domnělá PP hlásící se do XV. století je padělek patrně vzniklý asi r. 1834. Příspěvky obránců PP se záležitost právě v oblasti heraldické zkomplikovala, zejména nálezem pečeti na smlouvě s Polenskými z roku 1588 /6/, která nemá opis, její pečetní pole je našíř dělené a v horním poli jsou zkřížené vinařské nože a nad nimi knížecí klobouk, v dolním poli dvě zkřížené ostrve. Takže F. M. Bartoš /7/ pokládal veškeré Friedrichovy důkazy za platné, kromě důkazu heraldického. V poslední etapě zkoumání rukopisů Královédvorského a Zelenohorského se zmínil Z. Fiala /8/ o chystané zvláštní studii věnované t. zv. PP.

Tu již nepřímo zařadilo detailní zkoumání obou zmíněných rukopisů kriminalisty, o kterém psal zejména M. Ivanov, mezi moderní diplomatické padělky. Průběh sporu o význam prvního pole přibyslavského znaku však přinesl důležité poučení o systému dosavadního heraldického bádání u nás.

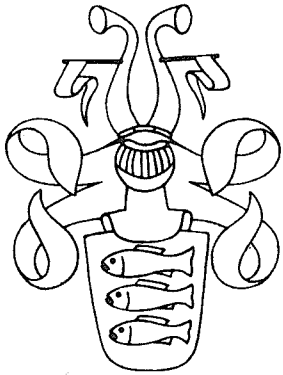

PP udává, že za tažení z Moravy kníže Spytihněv na žádost měšťanů vzal Přibyslav pod svou ochranu a na znamení toho, že jim dal ve věčné užívání erb, obsahující dva přes sebe položené nože a nad nimi knížecí čepici. Protože v PP jsou kromě tohoto i další historické anachronismy, omezil se G. Friedrich na srovnávání údajně udělenéhо znaku s popisem přibyslavského znaku od A. Sedláčka /9/ a konstatoval, že toto znakové pole bylo městu uděleno teprve po r. 1622. Později /10/ tvrzení podepřel tím, že na pečetích se objevují ostrve samostatně od r. 1415 do r. 1631. Obhájci závěry zlehčili zjištěním ne zcela správného Sedláčkova údaje, když tento popsal pole jako zlatě a červeně našíř dělené, které nese dva nože křížem přes sebe přeložené a nad nimi knížecí čepici, tomuto blasonu odpovídá i kresba znaku Přibyslavi publikovaná na jiném místě /11/. Důležitou oporou jim byl již uvedený "nález" pečeti z r. 1588. Popisovali vinařské nože jako nože zbrojní a samu pečeť chápali jako pečeť velkou, formulace Dietrichsteinova privilegia pak jako pouhé obnovení od starodávna užívaného znaku.

Přestože K. Liška v závěru zmíněné práce opakuje bezdůvodně chybné Sedláčkovo zlato - červené dělení prvního pole, cituje jako první zcela pasáž, týkající se znaku Přibyslavi, ve které je uvedeno prvé pole červené se zkříženými noži, které výslovně pocházejí z erbu Dietrichsteinů, a nad nimi knížecí klobouk. Námitka, že byla privilegiem změněna podoba zbrojních nožů, je bezdůvodná, neboť podoba erbovních figur je zcela závislá na umělci - tvůrci jednoho každého znaku, ale stálá je charakteristika příslušné figury. Také dohady o poloze nožů usměrní zjištění, že Dietrichsteinova znaková obdarování pro jiná města ukazují také někdy jeho erb pozměněný, zde vinařské nože výtečně vyplňují pole.

Zmínil jsem se, proč je K. Liška přesvědčen, že druhé pole přibyslavského znaku je památkou na dobu vlády městu Zejdlici ze Šenfeldu, kteří získali Přibyslavské panství r. 1597 a ztratili je pobělohorskými konfiskacemi. Z citované pasáže privilegia ze 4. dubna 1631 však nedbal, že je udáno pouze modré pole a poloha ryb bez tinktur, a ve své práci pak popsal bez bližších údajů pole jako stříbrné s třemi červenými plovoucími rybami. Abych záležitost předem nekomplikoval, předesílám, že uvedené privilegium obsahuje kromě popisu znaku i jeho vyobrazení, v modrém poli tři stříbrné plovoucí ryby. Tinktury právě popsaného pole i figur se ovšem liší od tinktur v Liškově popisu, liší se i od tinktur skutečného erbu Zejdliců ze Šenfeldu. Přesto pole pochází od erbu Zejdliců ze Šenfeldu, byť zatím není o něm až do zmíněného privilegia dokladů a privilegiem došlo ke změně tinktur.

Též neznám K. Schwarzenbergem uvedený a necitovaný starý zápis o erbu Přibyslava, není o něm zmínka v Letopisech Ždárských. Ale V. Novotný /12/ na základě příslušné literatury udává v erbu Přibyslava /t. j. Přibyslava z Křižanova/ na bílém poli černé křídlo.

K problému tinktur erbu Zejdliců ze Šenfeldu se naposled vrátil Al. Přibyl /13/, který po částečné revizi literatury a na základě pramenů správně blasonoval jejich erbovní štít: ve stříbrném štítě plavou tři zlaté ryby. Neprošel však celou řadu základní literatury, proto je pro něho novinkou potvrzení erbu tří zlatých kaprů na stříbrném poli pro Hertvíka Zejdlice ze Šenfeldu od císaře Rudolfa II. v roce 1593 /14/.

Třetí zlaté pole nese dvě zkřížené černé ostrve potomků Smila Světlického, kteří Přibyslavské panství získali provdáním vdovy a dcery po Přibyslavovi z Křižanova /+ 1251/ do rodu Lichtemburků. Měšťané Přibyslavě tímto vrchnostenským znamením pečetili.

Shrnu-li řečené, má město Přibyslav od r. 1631 znak, jehož štít je dělený našíř a v dolní půli nazdél. První pole je červené a nese dva zkřížené stříbrné vinařské nože se zlatými střenkami pod knížecím kloboukem, v druhém modrém poli plavou tři stříbrné ryby a v třetím zlatém poli jsou dvě zkřížené černé ostrve.

Poznámky:

1. Karel Liška: K otázce erbu měst Přibyslavě a Polné. GH-Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, červen 1971, č. 13, str. 3 - 5
2. Karel Schwarzenberg: O přibyslavský znak. Erbovní sešit 3 - 4, prosinec 1969, stř. str. 4 - 5
3. Alois Přibyl: Erb a pečetě města Polné. Muzeum Vysočiny v Jihlavě 1965
4. František Zvolský: Znaky českých měst. Heraldické kapitoly, sv. 2, seš. 4, Brno duben 1949, příloha k č. 283
5. Gustav Friedrich: O "Paměti přibyslavské". Český časopis historický, XIV, Praha 1908, str. 41 - 49
6. František Půža: Kronika Přibyslavská. Přibyslav 1914, str. 15, obr. 2
7. F. M. Bartoš: Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský /Brno/ 1946, str. 104 - 105
8. Zdeněk Fiala: O rukopisech po stránce paleografické. In: RKZ - dnešní stav poznání, Sborník Národního muzea v Praze, řada C - literární historie, XIII/XIV, 1968/1969, Praha 1969, str. 80, pozn. 85
9. August Sedláček: Místopisný slovník historický království Českého. Praha s. d., str. 733
10. Gustav Friedrich, Národní Listy, 19. ledna 1912
11. Znak města Přibyslavě. In: Ottův slovník naučný, XX, Praha 1903, str. 674, obr. 3343
12. Václav Novotný: České dějiny. 1/4, Praha 1937, str. 449
13. Alois Přibyl: l.c., str. 19 - 20, pozn. 7
14. Sčk /A. Sedláček/: Zejdlic ze Šenfeldu. In: Ottův slovník naučný, XXVII, Praha 1908 str. 525

Příloha: Erb Zejdliců ze Šenfeldu. /Pramen: Erb Jiříka Zejdlice ze Šenfeldu, in: Klaudyánova mapa Čech z roku 1518, dřevoryt. Obrázek kreslil autor článku./

RŮZNÉ ZPRÁVY

Co nás stojí bádání?

Ministerstvo financí vydalo dne 18. 10. 1971 vyhl. čís. 138/71 Sb. o správních poplatcích, kterou jsou novelizovány dosud platné předpisy, s účinností od 1. ledna 1972. Protože ve vyhlášce jsou uvedeny i některé sazby, které se týkají naší činnosti, uvedeme dále některé části této vyhlášky.

1/ Vydání úředního potvrzení, vydání potvrzení nebo písemné sdělení o pobytu osob, vydání druhého, třetího atd. stejnopisu vyřízení, vydání opisu nebo výpisu z úředních knih, úředních záznamů, rejstříků, listin a spisů nebo ze soukromých spisů v úřední úschově za každou i jen započatou stránku ..... Kčs 5,-

První stejnopis listu rodného, oddacího, úmrtního /např. úplný výpis z matriky/, nepodléhá poplatku.

Za opisy, výpisy, osvědčení pořízené z archivního materiálu státních a ostatních archivů starších 25 let se vybírá poplatek podle obtížnosti úkonu za každou i jen započatou stránku opisu, výpisu, nebo osvědčení ve výši dvou až pětinásobku sazby /t. j. 10,- až 25,- Kčs/.

Za písemné informace z archivního materiálu státních a ostatních archivů se vybírá poplatek podle obtížnosti úkonu za každou i jen započatou stránku písemné informace ve výši dvou až desetinásobku sazby /t. j. 10,- až 50,- Kčs/.

Poplatek se nevybere za sdělení skutečností, uvedených v matrikách, zasílané k dožádání církevní správě.

2/ Vyhledání archivního materiálu na žádost poplatníka za účelem pořízení reprodukce mikrofilmem popřípadě jinými reprografickými postupy, za každou započatou hodinu pracovní doby nutné pro vyhledání archivního materiálu ..... Kčs 2,- až 20,-

3/ Ověření neúředního opisu /fotokopie/ za každou i započatou stránku listiny, jejíž opis /fotokopie/ se ověřuje

a/ v českém nebo slovenském jazyce ..... Kčs 5,-

b/ v cizím jazyce ..... Kčs 10,-

Za ověření opisu materiálu ze státních a ostatních archivů vybírá se poplatek ve výši dvou až pětinásobku /t. j. 10,- až 25,- Kčs, resp. 20,- až 50,- Kčs/.

4/ Nahlédnutí do matrik narozených, oddaných a zemřelých, které jsou uloženy v archivech, za jednu knihu i jeden započatý den ..... Kčs 5,-

Správní orgán může poplatek přiměřeně snížit, popř. od vybírání poplatku upustit z důvodu obecného zájmu.

5/ Vyhotovení
a/ překladu matričního dokladu i s jeho ověřením..... Kčs 15,-
b/ překladu jiného spisového materiálu s jeho ověřením
aa/ z cizího jazyka do češtiny nebo slovenštiny ..... Kčs 30,-
bb/ z češtiny nebo slovenštiny do cizího jazyka ..... Kčs 40,-
cc/ z jednoho cizího jazyka do druhého ..... Kčs 80,-
c/ bez ověření nebo za ověření správnosti překladu předloženého stranou .....
ve výši sazeb poloviny podle písm. b/.

Za překlad archivního materiálu z latiny nebo staré němčiny /před r. 1850/ do češtiny nebo slovenštiny se vybírá poplatek sazbou podle písm. b/, c/.

Poplatek se vybírá uvedenými sazbami za každou i jen započatou stránku překladu. Poplatek vybírají archivní orgány.

Všeobecně o správních poplatcích platí, že se vyměřují před provedením úkonu ústní nebo písemnou výzvou k zaplacení. Platí se před provedením úkonu kolkovými známkami. Poplatky stanovené rámcově /nejnižší a nejvyšší přípustnou částkou/vyměřují se v mezích sazby podle rozsahu, doby trvání a obtížnosti úkonu a podle účelu sledovaného poplatníkem.

jfm

Možnosti heraldického a genealogického bádání v Polsku.

V č. 14 GH-Listů psal J. Skutil o problémech genealogického a heraldického bádání na Moravě. Správně připomenul odlišnost heraldiky moravské od české a přítomnost i vliv rodin erbovních ze zemí rakouských a uherských. Jako stěžejní a výchozí dílo, o něž se heraldika moravská opírá, uvedl Siebmacherův Wappenbuch, kde opravdu nacházíme velké množství rodin allochtonního původu. Mezi nimi není ovšem možno přehlížet i četné rodiny polské či rodiny původu polského, často nosící erby velice staré, figur někdy i společných pro starobylé rodiny jak moravské, tak polské. Vzájemným pronikáním i vlivy českopolskými v heraldice, nikdo se dosud obšírněji nezabýval. Upozorňovali však na toto téma již "klasikové", jako Paprocki, Kolář a Malecki.

Badatelé, pracující na poli heraldiky i rodů starobylých na Moravě a ve Slezsku, se nevyhnou zajisté nutnosti pátrání po pramenech a dokladech v Polsku. Tak i genealogové občanských rodin z "pomezí", se severní Moravy.

Informoval jsem již čtenáře GH-Listů o stavu heraldického bádání v Polsku. Tu podávám informace další. Vedle již citovaného "Przekroju" /Kraków/ je možno při pátráních po jménech a rodinách použíti také rubriky dotazů ve všeslezském týdeníku "Panorama" /Katowice, skrytka pocztowa 335/. Pro řešení vážnějších historických dotazů nabízí se k spolupráci i "Radio Polskie", redakce "Odpowiedzi z różnych szuflad" /Warszawa, skr. poczt. 46/. Vysílání je každou druhou středu ve 22.20 na dlouhých vlnách /W. 1/./V dotazu třeba uvést, že se prosí o písemnou odpověď/.

Jiné instituce, které seriosnímu badateli zajisté pomohou, jsou Polska Akademia Nauk, Instytut Historii /Warszawa, Rynek Starego Miasta 29 - 31/ a Dyrekcja Archiwum Państwowego /Warszawa, Ulica Miodowa 10/.

Nejbohatší materiál /na půl milionu čísel archivních/ obsahuje Archiwum Główne Akt Dawnych /Warszawa, Palac Raczyńskich/. Zde jsou uloženy Korunní matrika, privilegia královská i knížecí pro osoby i města, diplomy nobilitační a indigenáty a zejména - pro nás zajímavá - velká sbírka rakouských akt toho druhu z území bývalého království Haličského.

IKJS

Lidová demokracie /4. 12. 1971, str. 12/ se zmiňuje o pracích domáckých košíkářů polského města Rudnik. Z posledních námětů jsou to i pletené vysoce působivé městské znaky.

vG

K článkům s Vavákovským námětem v GH-Listech č. 5/s. 12 a č. 13/s. 6 - 12, a poznámkám v GH-Listech č. 14/s. 11 a č. 15/s 33 doplňuje V. Elznic:

Jako rodinná památka se nachází v jistých soukromých rukou ještě veřejnosti dosud neznámý, Vavákem vlastní rukou psaný rodokmen, datovaný 5. máje r. 1808, počínající zakladatelem větve milčické - Karlem Vavákem Višerovickým, v němž píše, že "Letha Páně 1639 prodal Twrz dwůr i wes Wisserowice, 2 Mjle od Prahy, a poddal se do Peček blattných, skrz manžílstwo s Kateřinou pannou po Janowi Sswehlowi dcerou a sirotkem".

Skutečného vděku zasluhuje syn Vavákův Vojtěch, vzděláním zeměměřič a povoláním vytyčovatel silničních tras /pikér/ a posléze silniční komisař v Chomutově, kde nakonec zemřel. Odtud posílá 28. února 1857 V. Hankovi do Musea království Českého dopis se zásilkou 22 literárních pozůstatků svého otce, většinou v rukopise nebo v konceptu, mezi jinými: Pysen a Předmluva na Bitwu u Wsi Křečkoř, jinak u Kolína; koncept poděkování Vaváka za jemu udělené měšťanství města Plzně, atd. V německy psaném dopise se odesílatel podepisuje: "Adalbert Wawak, jubilirter k. k. Strassenkomissär, in meinem 80sten Jahre", a předem se omlouvá, že již česky neumí.

Nejstarší prabába rodu Vaváků: Když jsem šel r. 1971 po stopách fals Aloise Müllera ryt. z Mildenbergu ve věci renobilitace Václava a Bohumila Vaváka spolu s matkou Františkou roz. Streicherovou (diplom vydán ve Vídni 22. 6. 1894 a pak rozhodnutím min. vnitra ze 17. 1. 1904 zrušen), našel jsem v okresním archivu kutnohorském listinu č. 1684/1 nesporně pravou obsahující supliku Weroniky z Lippé a na Kolíně (ponížené a siré vdovy) z roku 1562 k císaři Ferdinandovi I. Začíná takto:

"Nejjasnější a nejnepřemožitelnější a velkomocný Římský Císaři, Pane pane můj nejmilostivější. Na Vaši císařskou milost se poníženě vznáším, že jest na mne Jan Wawák z Nové Vsi na místě Regny manželky své přítelkyně mé prosby majíc..... ském náležejítcí vznesl, kterak se táž Regna manželka téhož Wawáka a dcera někdy Jana Podmokláka z vsi Lošan na gruntích pánův Horníkův o tý vsi po dotčeném Janu Podmoklákovi otci svém jakožto dědička a dcera nevybytá k statku jeho spravedlnost míti praví, (atd.,...) ježto ona, poddaná sirotčí podle hmotné a Božské spravedlivosti toho přijíti nemůže, mne v té věci jakožto vrchnosti své prosíc."

Nejprve připomeňme, že podtržená slova v části prvé věty jsou poměrně zdařilým falsem Müllerovým (na razuře provedené dosti neopatrně), které mělo vzbudit dojem či zdání šlechtického původu Reginy Wawákové (odtud podvržený text "přítelkyně mé" co krycí falsum). Na Základě toho můžeme doplnit Hellichovu tabulku vývoje rodu Vaváků o jednu generaci (viz čís. 13, str. 10 našich GH Listů) tím, že manželka zde uvedeného Jana Vaváka, sedláka z Nové Vsi (1586) byla Regina Podmokláková, dcera Jana Podmokláka ze vsi Lošan, oddaná před rokem 1562. Je to nejstarší známá prabába rodu Vaváků, třetí prabába milčického rychtáře F. J. Vaváka.

Skutečným falsem je však listina č. 1684/2 téhož archivu. Jedná se o originál mandátu cís. Ferdinanda I. šepmistrům a konšelům kutnohorským z 29. 12. 1561. Listina je rovněž pravá, jen slovo "poddaného" (týká se téhož Jana Wawáka z Nové Vsi) zakryl Al. Müller skvrnou, aby jej udělal nečitelným, a "z Nové Vsi" přepsal "z Vlkova".

Dále doplňuje V. Genttner: Vojtěch Vavák se oženil podruhé dne 6. 8. 1821 v Chomutově, Langegrasse č. 244 se sestrou své prvé ženy Emanuelou. Potřetí se ženil dne 8. 2. 1835 s Annou Johannou, dc. † městského protokolisty Jana Andrea Friesse z Chomutova č. 58 a jeho manželky Marie Anny, rozené Schönbergerové z č. 57.

Sborník StA v Opavě přináší 129 znaků měst a městeček Severomoravského kraje.

vG

StA a okresní archivy Severomoravského kraje připravují soupis pečetidel a razítek obcí, institucí a jednotlivců před rokem 1850. Pracovníci na soupisu hledají i fotografie pečetí a razítek, které se nacházejí v soukromých sbírkách.

vG

Orlické hory a Podorlicko přírodou, dějinami, současností je sborník vlastivědných prací, vydávaný Okresním archivem a Muzeem Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou. Dosavadní tři ročníky /1968, 1969, 1970/ vysoké úrovně obsahují též řadu článků buď širšího genealogického nebo alespoň dílčího biografického obsahu. Už v prvním ročníku byly to články "Hudebníci

z kraje pod Orlickými horami" od Rudolfa Zrůbka a "Sochařský rod Mělnických z Vamberka" od Jarosl. Helferta. Z obsahu druhého ročníku uvádíme alespoň článek Jos. Panáčka, Život Terézy Vlasty Hekové, a ze třetího pojednání Věry Vostřebalové, Z rychnovského rodopisu - rod Vostřebalů. Kromě těchto hlavních článků objevují se genealogické údaje i v textu jiných článků a navíc je tu řada příležitostných biografií k různým výročím, takže četba tohoto sborníku není bez užitku pro kohokoliv, jehož rodové kořeny vedou do tohoto svérázného koutu Čech Navíc třeba zdůraznit, že Orlické hory a Podorlicko zpravují o kraji, který měl podstatný podíl na vytváření české historie a z něhož se rekrutovala řada českých vlastenců a vědeckých pracovníků, takže jeho četba je nutností pro všechny historické pracovníky.

VJS

Šifra /jam/ uvádí ve Svob. Slově ze 14. 1. 1972: Se Severočeskými znaky a erby se mohou zájemci blíže seznámit v publikaci Znaky severočeských měst, která se v těchto dnech dostává čtenářům do rukou. Je v něm úplný soubor znaků a erbů od nejstarších až k dosud užívaným.

Město Kožlany v okrese Plzeň - sever bude letos oslavovati 500 let povýšení na město králem Vladislavem Jagellonským. K tomuto výročí jsou připravovány velké oslavy. P-k

---

Obnova zříceniny hradu Krašova na Mži je řadu let cílem "Spolku pro záchranu hradu". Spolek pečuje i o hrad Libštejn. Oba hrady byly državy rodu Kolovratů. Na opravách obou hradů se již pilně pracuje, díky neúnavné péči jednatele spolku ředitele V. Tomše. Byla osazena již střecha nad celým přízemím v délce 23 m. Po dokončení díla na památných místech obou hradů bude seznámena veřejnost i s brevířem Hanuše II z Kolovrat z roku 1451, který představuje nejkrásnější grafické dílo ve střední Evropě v 15. století.

P-k

Podle článku zn. "kh - sal" ve Svob. slově z 28. 12. 71 hledá vlastivědné muzeum okresního kulturního střediska v Chrudimi zprávy o rodovém původu matky Josefa Ressla. Jos. Ressl se narodil v Chrudimi 29. 6. 1793 a zemřel 10. 10. 1857 v Lublani. Jeho otec byl Anton Heinrich Ressel, narozený v Jindřichovicích pod Smrkem /u Frýdlantu/. Jeho matka byla Marie Anna Konvičková. Je neznámo odkud pocházela, ani kde zemřela. Upozorňujeme naše členy, že v Chrudimi bude jistě vítána každá zachycená stopa.

vG.

PÁTRÁ SE PO.....

Hledám datum a místo úmrtí Václava KLÍMY a jeho ženy Barbory. Václav Klíma * 5. 7. 1798 v Hlubočepích č. 1 (č. 8) na mlýně otce Václava Klímy a matky Anny, roz. Trojanové ze Suchdola. Vyučil se sladovnictví v Klobukách (Slánsko), kde se oženil 28. 7. 1834 s Barborou (* 15. 6. 1800 v Klobukách) dcerou sládka Leopolda Pössnera a Marie Veroniky. Po svatbě byl nájemcem hospody ve Vraném č. 31 (Slánsko), kde se mu narodil r. 1836 syn Emanuel, který byl živ ještě r. 1881. Veškeré stopy a detaily po r. 1836 odměním. Ing. Genttner Viktor, Praha 4, Pod vilami 13.

Hledám osudy Václava PÖSSNERA * 28. 11. 1803 v Klobukách (Slánsko) syna sládka Leopolda Pössnera a Marie. Byl živ (neženat) ještě r. 1835. Ing. Genttner Viktor, Praha 4, Pod vilami 13.

Hledám datum a místo narození mezi r. 1798 až 1802 Jana GENTTNERA (Jméno bývá komoleno do mutací s jedním T, nebo s K, respektive s l, Ä, O, Ü. Jeho rodiče František a Anna měli najmutý mlýn v Rychnově nad Kněžnou do r. 1801. Pak koupili mlýn ve Žlebech, kde se usídlili na jaře 1802. Možná, že zápis může býti někde podle trasy stěhování. Ostatní životopisné detaily i příbuzných jsou mi podrobně známy. Hledaný zápis dobře odměním. Ing. Genttner Viktor, Praha 4, Pod vilami 13.

Hledám mědiryt od rytce Birkharta o rozměru asi 9 x 13 cm, představující portrét s nápisem na podstavci: "Ferdinandus Schober de Hohenfurt senior chirurgus Min. urbis Pragenae modeste et vere". Miroslav Zajíc, Plzeň - Doubravka, Dílenská 5.

ZPRÁVY VÝBORU GHSP

Správní výbor GHSP se sešel ve druhé polovině roku 1971 22. září, 10. listopadu a 6. prosince. Hlavními otázkami jednání bylo stanovení postupu v záležitosti jednání o získání vlastní klubovní místnosti a zařízení pro ni, hospodářský program provozu v nové klubovně po jejím přidělení, tisk členských průkazů, revise členské základny z hlediska placení členských příspěvků, kontrola čerpání finanční hotovosti a běžná agenda. Schůze dne 17. ledna a 21. února 1972 se zabývaly výsledky finančního hospodaření v uplynulém roce, aprogramem zájezdů v roce nynějším a přípravou třetí valné hromady.

Ze správního výboru odchází na vlastní žádost z důvodu přestěhování mimo Prahu paní Oldřiška Jandová, jíž členové vděčí za obětavou kompletaci a expedici jednotlivých čísel GH-Listů. Správní výbor považuje za nutné poděkovat jí na tomto místě za její nesmírně obětavou práci.

Pokladní zpráva za rok 1971:

Revizoři účtů a pokladník předkládají pokladní zprávu za rok 1971

	pokladna Kčs	spořitelna Kčs
Zůstatek k 1. 1. 1971	97,20	4.408,13
Příjmy : leden - prosinec 1971	+ 298,10	+ 32.789,37
Vydání: leden - prosinec 1971	- 371,20	- 35.491,25
Zůstatek k 31. 12. 1971	24,10	1.706,25

Rozpis příjmů:

zápisné			Kčs	250,-
členské příspěvky na běžný rok, dřívější ročníky Listů, různé příjmy od členů			Kčs	16.693,17
za prodané výtisky zájmových publikací v r. 1971			Kčs	4.458,00
dary na tiskový fond			Kčs	260,-
příjem ze zájezdů			Kčs	11.169,80
drobné příjmy: dary	Kčs	130,50		
inzerce	Kčs	33,-		
formuláře vývodů	Kčs	92,-	Kčs	255,50
	Celkem		Kčs	33.087,47

Rozpis vydání:

Listy GHSP: příprava tisku a tisk	Kčs	15.707,-		
poštovné a obálky	Kčs	1.399,-		
drobné výdaje pro tisk	Kčs	96,25	Kčs	17.202,25
zájezdy			Kčs	9.421,20
dodatečné náklady na Minimum			Kčs	1.532,40
splacené půjčky na tisk publikací			Kčs	4.009,20
společenská místnost: nájem	Kčs	692,-		
úprava, úklid a zařízení	Kčs	2.057,-	Kčs	2.749,-
různá režie: nájem sálu pro valnou hromadu	Kčs	333,20		
nákup literatury	Kčs	285,-		
poštovné a drobná režie	Kčs	330,20	Kčs	948,40
	Celkem		Kčs	35.862,45

Revizoři účtů: Procházka Ladislav v.r.
Šlögl Miloslav v.r.
Heydušek Zd., Ing. v.r.

Pokladník: Šírl František v.r.

V Praze dne 9. února 1972

GH - LISTY

Genealogické a heraldické společnosti v Praze,
Praha 5, Holečkova ul. č. 7.
Vycházejí ve volných lhůtách pro interní potřebu členů společnosti.

Řídí odpovědný redaktor Dr. Vlad. J. Sedlák, Praha 5, Ostrovského 29 s redakční radou: Dr. Ing. V. Elznic, Ing. V. Genttner, Ing. J. Musil, Dr. V. Palivec, Pavel R. Pokorný, J. Prusík.

WENCESLAVS * BVDOWECZ A * BVDOWA
IN DEO FORTITVDO
P. Lindy 1912

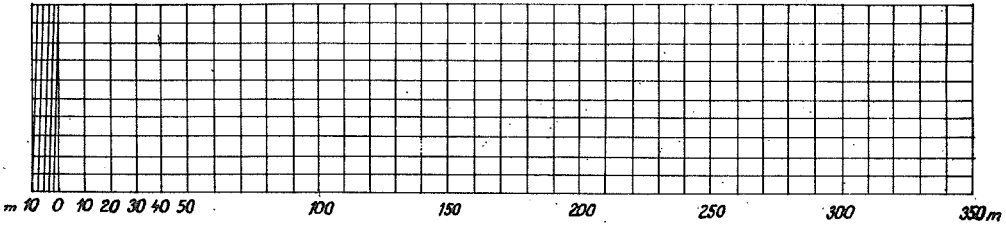
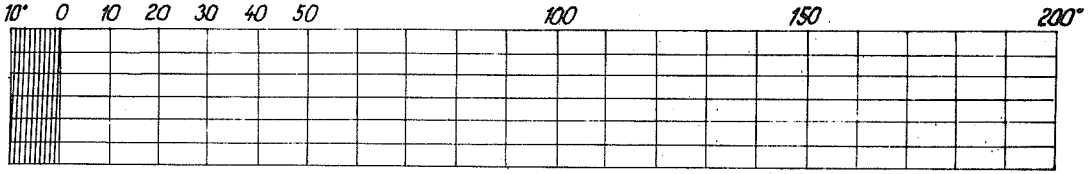
SÁHOVÉ a METROVÉ MĚŘÍTKO pro KATASTRÁLNÍ MAPU 1:2880